

Barlingbo kyrka

Karaktärisering 2019

Svenska kyrkan
VISBY STIFT

 Gotlands
Museum

Dnr: 2019-17

Dnr Visby stift: SS 2019-0047

Handläggare: Eva Selin, Jakob Lindblad. Arkeologi: Johan Norderäng, Per Widerström.
Fotograf: Jakob Lindblad (JL), Eva Selin (ES). Övriga fotografier anger fotograf vid bilden.
Spridningstillstånd för flygbilder, Lantmäteriet nr LM2021/007471.

© Gotlands Museum

Strandgatan 14

621 56 Visby

© Visby stift

Norra Kyrkogatan 3

621 55 Visby

Innehåll

Inledning.....	4
Bakgrund.....	4
Syfte	4
Metod	4
Visby stifts kyrkor	5
Omgivningar	7
Barlingbo socken.....	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkogården.....	8
Kyrkogårdens huvuddrag	8
Historik.....	10
Nulägesbeskrivning	13
Kyrkobyggnaden.....	21
Kyrkans huvuddrag.....	21
Byggnadshistorik	27
Nulägesbeskrivning	29
Restaureringar	59
De senaste restaureringarna.....	59
Arkeologi	61
Kyrkogården	62
Övrigt	63
Värdering.....	63
Allmänt.....	63
Bruksvärden	65
Kyrkobyggnaden.....	66
Kyrkans inventarier	66
Kyrkogården	66
Händelselista Barlingbo kyrkogård	68
Lagskydd.....	71
Källor och litteratur.....	73
Otryckta källor.....	73
Tryckta källor.....	73
Kartor	73

Inledning

Bakgrund

Projektet *Karaktärisering av kyrkomiljöer* utförs av Gotlands Museum på uppdrag av Visby stift. Det bekostas delvis med kyrkoantikvarisk ersättning och påbörjades under år 2014 med en förstudie. Projektet har indelats i etapper och sista etappen beräknas vara klar vid utgången av år 2024.

Syfte

Syftet med projektet är att beskriva kyrkobyggnad, kyrkogård, kyrkotomt, inredning och inventarier samt deras kulturhistoriska värden på ett sätt som väcker, tillgodoser eller ökar församlingars och allmänhetens intresse.

Målsättningen är att rapporterna ska kunna användas i förvaltningen av de kulturhistoriska värdena, i handläggningsprocessen för kyrkoantikvarisk ersättning samt vid tillståndsprövning mot Kulturmiljölagen. Ett uppdaterat och fördjupat kunskapsunderlag om kyrkomiljöerna ger förutsättningar för hänsynstagande till kulturvärden, exempelvis vid långsiktig planering kring kyrkomiljöerna och under förvaltningen av dem men även i samband med förändring av kyrkorna. Arbetet omfattar de kyrkomiljöer som har det högre lagskyddet enligt Kulturmiljölagen, det vill säga omfattas av tillståndsprövning enligt kap. 4, § 3-4.

Metod

Beskrivning av kyrkomiljöerna har tagit en utgångspunkt i de vård- och underhållsplaner som togs fram av arkitekt Jan Utas 2003-2011. En stor vikt har sedan lagts vid projektets egna fältstudier på plats. Denna egensyn har haft som målsättning att notera helhetskaraktären i kyrkomiljöerna, samt att notera spår av förändringar som har gjorts och att observera kulturhistoriska avtryck från olika tider. En viktig del av fältarbetet har varit att kunna relatera de uppgifter som finns dokumenterade om kyrkorna. Beskrivningarna bygger vidare på analyser och datasamlingar kring kyrkorna i tillgänglig litteratur samt i viss mån på egna arkivstudier. Arkiven avser främst Gotlands Museums arkiv samt Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), i den utsträckning som varit möjlig.

I beskrivningarna har en betoning legat på att lägga fram ett bildmaterial. Bilderna avser att likt en modell åskådliggöra kyrkomiljön ur ett rumsligt perspektiv där vissa specifika detaljer lyfts fram. Bildtexter leder vanligen in betraktaren i vad bilden förmedlar. Huvuddelen av illustrationerna utgörs av projektets egna foton från fältarbetet. Dessa kompletteras vad gäller inredning och inventarier av bilder ur Inventarieinventeringen från 1997-2010. Visby stift har tillhandahållit nytagna bilder ur luftperspektiv, tagna med drönare, samt bildsamlingar från arbetet med vård- och underhållsplanerna. Uppmätningar har hämtats ur verket Sveriges Kyrkor. Konsthistoriskt inventarium. Äldre illustrationer kommer främst från ATA (via bild databasen Kulturmiljöbild) samt Gotlands Museum, dels från bildarkivet (via Collective Access), dels i några fall från ännu ej arkiverade bilder från byggnadsvårdsverksamhet ca 2000-2020. Äldre teckningar kommer från Uppsala universitetsbibliotek (via Alvin) eller andra samlingar. En särskild sammanställning har också gjorts av arkeologiska utgrävningar och fynd i kyrkor och på kyrkogårdar. Materialet bygger främst på Riksantikvarieämbetets fornminnesregister samt rapporter i Gotlands Museums arkiv.

Vid värderingen av kyrkomiljöerna har hänsyn tagits till Svenska kyrkans modell för identifiering av kulturvärden. De gotländska kyrkorna förenas av drag som samtidigt i hög grad särskiljer dem från många av landets övriga kyrkor med motsvarande roll som sockenkyrka. Vid såväl analysen som värderingen har en strävan varit att lyfta fram kyrkomiljöerna utifrån frågor som inte bara är relevanta ur ett gotländskt sammanhang utan även i förhållande till kyrkomiljöer i landet i stort. Frågeställningarna har främst rört sig kring ett för historiska kyrkomiljöer etablerat antikvariskt förhållningssätt med inriktning mot konst- och kulturhistoriska och byggnadsarkeologiska perspektiv och mot upplevelsevärden med arkitektoniska, konstnärliga och historiska inriktningar. Hänsyn till teologiska, kyrkohistoriska, personhistoriska och socialhistoriska perspektiv på kyrkorummet finns med i bakgrunden.

En strävan har varit att finna bra arbetsmetoder för att lyfta fram bruks- och upplevelsevärden på ett tydligare sätt än i tidigare tillämpade modeller från andra stift. Det har skett genom att frågeformulär placerats ut i vissa av kyrkorna där besökare kunnat svara på hur de upplever och använder kyrkomiljön. Intervjuer har även gjorts med företrädare för pastorat och församling.

Visby stifts kyrkor

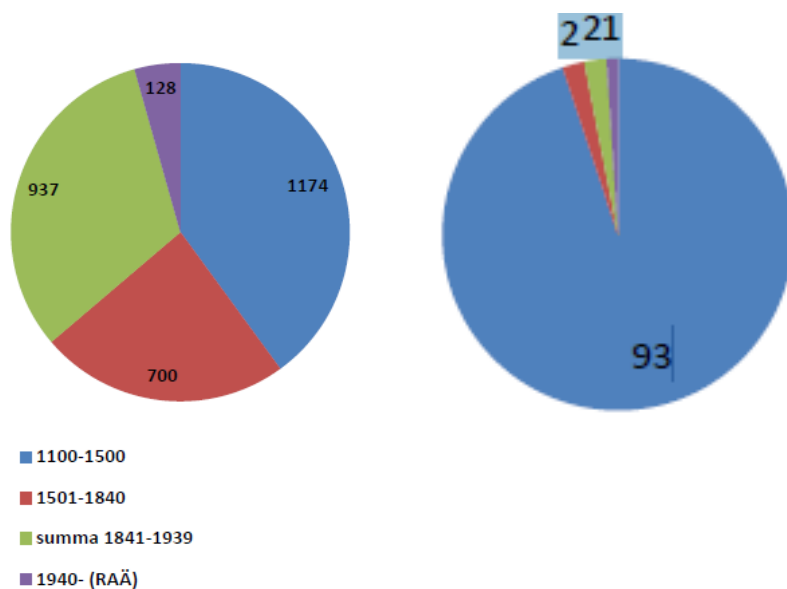
Inom Visby stift finns, förutom domkyrkan, 91 medeltida sockenkyrkor som är i bruk och tillhör Svenska kyrkan. Därtill finns ett par mindre och yngre kyrkobyggnader, såsom Hallshuk och Gnisvärd kapell, byggda som fiskarkapell, den som metodistkapell byggda Hamnkyrkan i Klinte och den moderna Visborgs kyrkan, byggd som distriktskyrka i Visbys yttre stadsdelar.

Alla Visby stifts medeltida kyrkobyggnader är uppförda och ombyggda under en kort och intensiv byggnadsperiod som varade från 1100-talet fram till omkring 1350. Detta möjliggjordes av den omfattande handel Gotland haft under flera hundra år i Östersjöregionen. Efter 1350 skedde en kraftig nedgång i den gotländska ekonomin vilket ledde till att kyrkobyggnandet helt avstannade på landsbygden och i Visby under 1400-talet. En ekonomisk nedgångsperiod och reformationstidens reduktion av kyrkans tillgångar under 1500-talet gjorde att flera kyrkor i Visby och tre sockenkyrkor på landsbygden och några kapell övergavs, i dag ruiner, flitigt använda för friluftsgudstjänster.

Efter en viss ekonomisk återhämtning under 1600-talet gjordes insatser för kyrkobyggnandet. Tak och tornhuvar sågs över, inredningen förnyades och några fiskelägen försågs med kapell. 1800-talet, som på fastlandet innebar att små medeltida kyrkor revs och ersattes av större, begränsades på Gotland till några ombyggnader samt att många kyrkor fick sakristia och större fönster. Under 1800-talets slut och början av 1900-talet drog en ny våg av kyrkobyggnande över ön för frikyrkliga församlingar eller inomkyrkliga föreningar, antingen byggda som små missionshus i trä och med vissa kyrkliga drag, merparten sålda och ombyggda till andra ändamål, eller också som stora murade kyrkor inne i Visby. Det kom att dröja fram till omkring 1960 innan några nya kyrkor byggdes i Svenska kyrkans regi på Gotland. På 1980-talet och senare tillkom kyrkor för andra samfund, som den första katolska kyrkan efter medeltiden och nya frikyrkor.

De gotländska medeltida kyrkorna har som helhet förändrats ytterst lite sedan medeltiden. I huvudsak är det interiören som förändrats. Under 1600-talet tillkom predikstolar, fast bänkinredning som ännu ofta är bevarad, altarpussatser i sandsten eller trä, allt i senrenässans eller barockstil. Under 1700-talet insattes nummertavlor och inte sällan en vägg för att avbalka kyrkans västra del till sädesmagasin. Väggarnas kalkmålningar kunde ersättas av ett nytt måleri anpassat till tidens anda. 1700-talets slut och 1800-talet innebar ofta läktarbyggen, orglar och att

hela rummet kalkades vitt samt att nya fönster togs upp för att släppa in mer ljus enligt nyklassicismens ideal. 1900-talet har präglats av restaureringar, som innebar en förnyelse med inriktning på äldre konst och att pedagogiskt visa kyrkorummet ur dess olika sidor. Medeltida kalkmålningar frilades liksom 1700-talsinredningens rika färgsättning, dolda av senare övermålning. Medeltida skulptur lyftes ned från vinden och ställdes åter upp i kyrkorummet. Läktare och magasinsväggar har rivits. Vår tid har inneburit att ytor och material konserverats men också att med olika medel skapa naturliga platser för förvaring som följd av vidgade krav på kyrkorummet och dess användning.

Figuren till vänster beskriver byggnadsperioden för kyrkor i riket, figuren till höger visar Visby stift. Blått avser bevarade medeltida kyrkor.

Omgivningar

Barlingbo socken

Barlingbo kyrka ingår i Romaklosters pastorat. Den är belägen på mellersta Gotland, ca 20 km från Visby. Socknen är en typisk jordbruksbygd. 2019 fanns 2845 invånare.

Kyrkomiljön

Kyrkogården är utom i norr omgiven av åkermark. Kyrkan är synlig vida omkring i det öppna landskapet. Norr om kyrkan ligger prästgården med sitt parkområde, och i väster gränsar kyrkogården mot landsvägen, och i söder finns en grusad parkeringsplats för besökande.

Barlingbo kyrkomiljö fotograferad 2019. Pär Malmros, Visby stift.

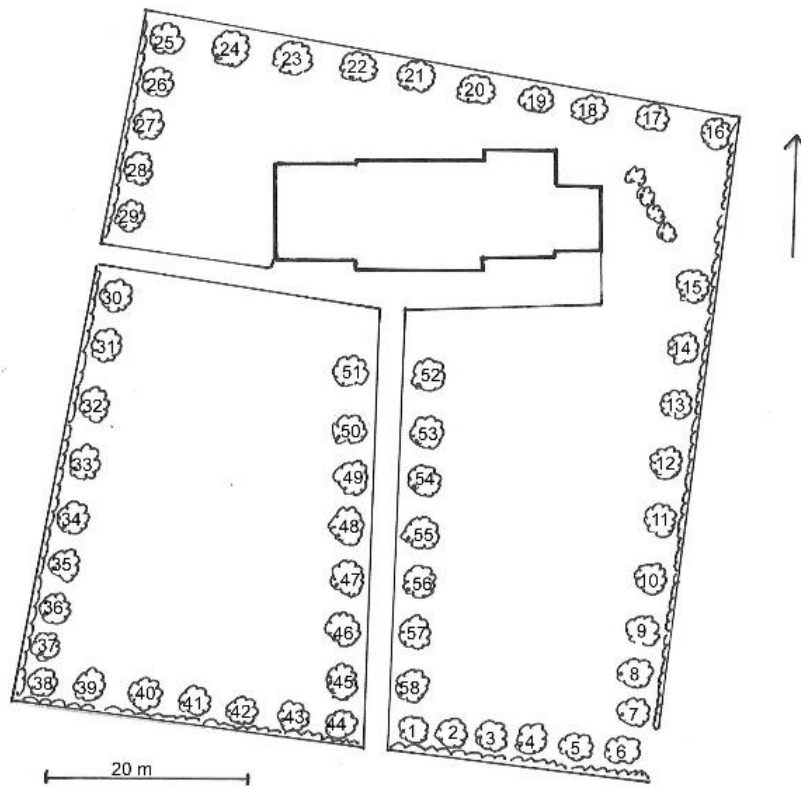
Kyrkogården

Kyrkogårdens huvuddrag

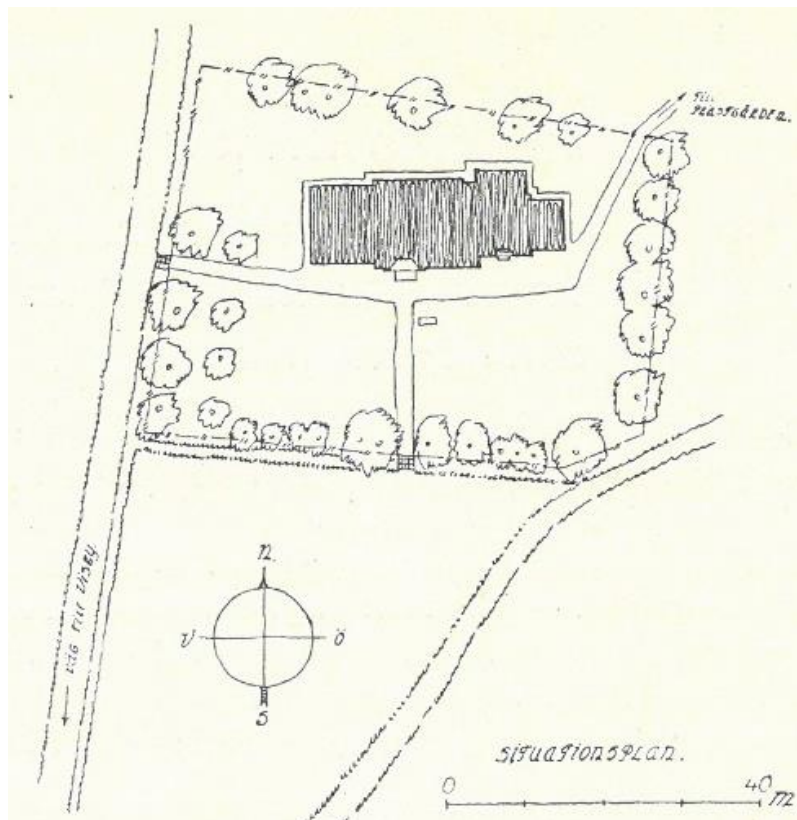
Kyrkogården är svagt rektangulär. efter den utbyggnad mot söder som skedde på 1930- eller 1940-talen. Kyrkobyggnaden är belägen i den norra delen av kyrkogården, nära den norra gränsen, vilken markeras av en trädrad med lind mot prästgården. Träden utgör en del i den trädkrans med lind som inramar kyrkogården.

Barlingbo kyrka och kyrkogård fotograferad från väster. Foto Pär Malmros, Visby stift 2019.

Situationsplan med markerade träd, upprättad 2019 av Gotlands Museum. Reviderad 2020.

Situationsplan från ca 1920. Ur Sveriges kyrkor 1931.

Historik

Skattläggningskartor från 1746 och 1753 visar Barlingbo kyrka med prästgården. Prästgården ligger nordost om kyrkobyggnaden. Kyrkomiljön omges av åkermarker i väster, söder och öster. I norr finns vidsträckt ängs- och betesmarker.

Kyrkogården har tidigare omgivits av plank. År 1747 omtalas vid tionderäkningen om ”kyrkioplancken som woro ganska bofälliga”. Ett par år senare är nya plank uppsatta. År 1780 beslutades att sten till en kyrkogårdsmur skulle forslas fram till kyrkogården. År 1783 byggdes en ”likport” av ”sten med portar och brädtak”. Troligen blev kyrkogårdsmuren klar året därefter.

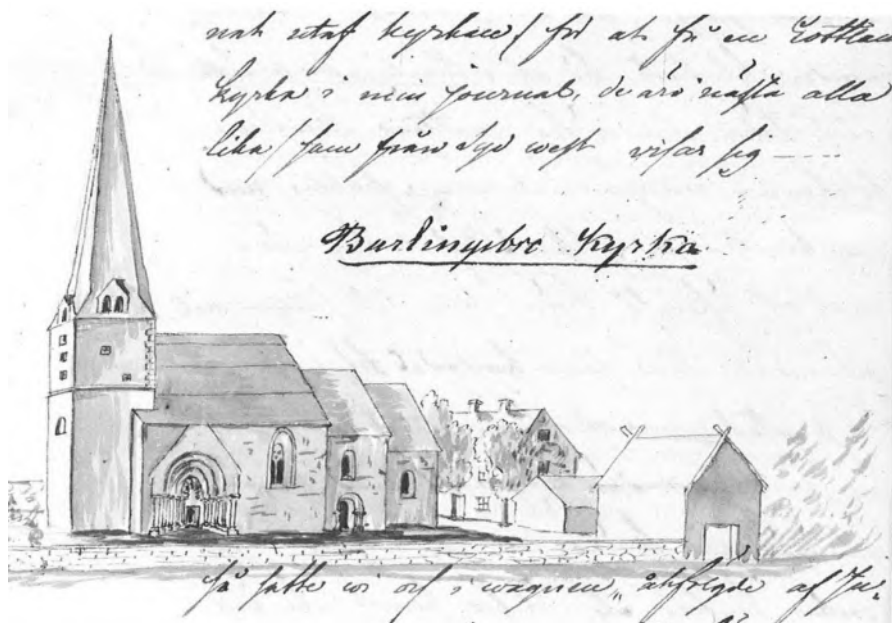

Skattläggningskarta från 1746.

Barlingbo kyrka med prästgården nordost om kyrkan. Skattläggningskarta från 1753.

Filip von Schwerin tecknade av Barlingbo kyrka vid sin resa på Gotland 1808. Sedan dess har kyrkogården utvidgats åt söder. Den gamla prästgården syns nordost om kyrkan. I den sydöstra delen av kyrkogården ligger en byggnad, troligtvis ett sockenmagasin. På laga skiftes karta från 1874 syns en byggnad i den nordvästra delen av kyrkogården som bör vara det flyttade sockenmagasinet. Landsvägen gick öster om prästgården och kyrkogården. Den befintliga vägsträckningen väster om prästgården anlades 1901 i samband med att den gamla prästgården revs och den nya huvudbyggnaden uppfördes.

Barlingbo kyrka 1808. Ur von Filip von Schwerins resa på Gotland 1808.

Laga skiftes karta från 1874. Landsvägen ligger öster om kyrkogården.

I Sveriges kyrkor 1931 beskrivs Barlingbo kyrkogård. Under 1920-talet fanns en 150-170 cm hög terrassmur i öster, väster och söder. Det fanns två ingångar i söder och väster över färister (järngaller) mellan ledstänger av rundjárn. En trädkrans av bland annat lönn omgav kyrkogården. Kyrkogården utvidgades mot söder under 1930- eller 1940-talen. Utbyggnaden ökade kyrkogårdens storlek med över en tredjedel. Troligtvis togs lönnarna bort vid detta tillfälle och lind planterades runt hela kyrkogården.

Barlingbo kyrka fotograferad från söder. Foto Olof Sörling 1891. Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöbild.

Barlingbo kyrka fotograferad från söder. Foto okänt. Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöbild.

Barlingbo kyrka fotograferad från sydväst. På kyrkogården växer äldre lönnar. Foto Einar Erici 1914. Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöbild.

Barlingbo kyrka fotograferad från väster. Kyrkogården omges av en låg terrassmur och äldre lönnar. Foto Einar Erici 1917. Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöbild.

Nulägesbeskrivning

Kyrkogården avgränsas av terrassmurar av kalkstensflis med ett utanförliggande dike (ca 150 – 170 cm djupt) i väster, söder och öster. Innanför murarna finns planterade häckar med hagtorn. Kyrkogården omges av en trädkrans med lind. I det nordöstra hörnet finns en rad med fem buskar.

Kyrkogårdens ingångar är belägna i söder, väster samt i det sydöstra hörnet. De leder över diken försedda med gångbroar av järn. Från parkeringen i söder och från landsvägen i väster, leder breda grusgångar fram till kyrkan. Den södra grusgången kantas av en allé med hamlade lundalmar. Kyrkogården lysas upp med två belysningsstolpar med vardera en lykta, båda placerade på södra sidan av kyrkan.

Barlingbo kyrka och kyrkogård. Foto Pär Malmros, Visby stift 2019.

Det finns gravar väster, söder och öster om kyrkan. Norr om kyrkan saknas gravar. En minneslund anlagd 2006 ligger omedelbart utanför kyrkogården i öster med entré via en ramp med räcken genom kyrkogårdsmuren. I marken finns en stenlagd gång av kalkstensflis i form av ett ringkors. Det finns en parkbänk och ljushållare i minneslundan.

Den västra terrassmuren vid landsvägen. Foto ES 2019.

En trädrad med lind avgränsar kyrkogården i norr. Norr om kyrkan saknas synliga gravar. Foto ES 2019.

De södra och västra murarna. I det sydöstra hörnet ligger en ingång till kyrkogården. Foto ES 2019.

Den västra ingången. Foto ES 2019.

Den södra ingången. Foto ES 2019.

I öster finns en utgång till en minneslund. Foto ES 2019.

Den södra grusgången. Foto ES 2019.

Den västra grusgången. Foto ES 2019.

Gravvårdar väster om kyrkan. Foto ES 2019.

Den sydvästra delen av kyrkogården. Foto ES 2019.

Den östra delen av kyrkogården. Foto ES 2019.

Gravvårdar sydost om kyrkan. Foto ES 2019.

Området nordost om kyrkan saknar gravar. Foto ES 2019.

Sydost om kyrkan finns flera högresta gravvårdar. De tre svarta granitkorsen på höga socklar är utpekade som kulturhistoriskt värdefulla. Foto ES 2019.

Minneslund anlagd 2006 öster om kyrkan. Minneslunden har en gång belagd med kalkstensflis. Här finns ljushållare och parkbänk. Foto ES 2019.

Gravvården från 1894 är utpekad som kulturhistoriskt värdefull på grund av sin utformning, främst genom att det är en stor grusgrav. Foto ES 2019.

Gravvården som är en medeltida häll med textbård, är utpekad som kulturhistoriskt värdefull genom sin ålder och utformning. Det är här också ett lokalhistoriskt intresse. Foto ES 2019.

Gravvården som är en hög obeliskliknande svart granit från 1916 är utpekad som kulturhistoriskt värdefull genom sin utformning. Foto ES 2019.

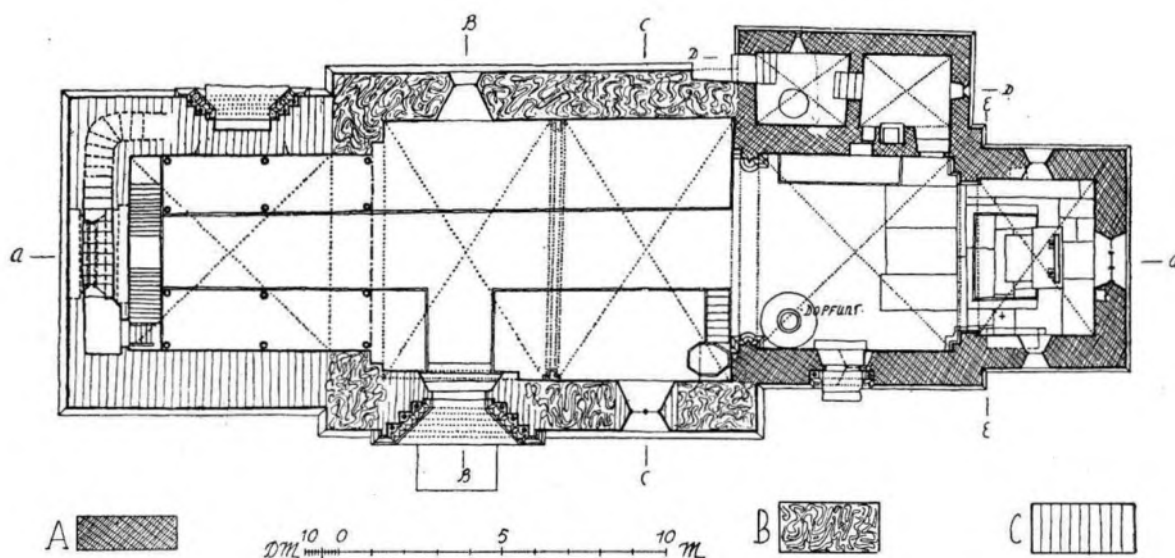
Kyrkobyggnaden

Kyrkans huvuddrag

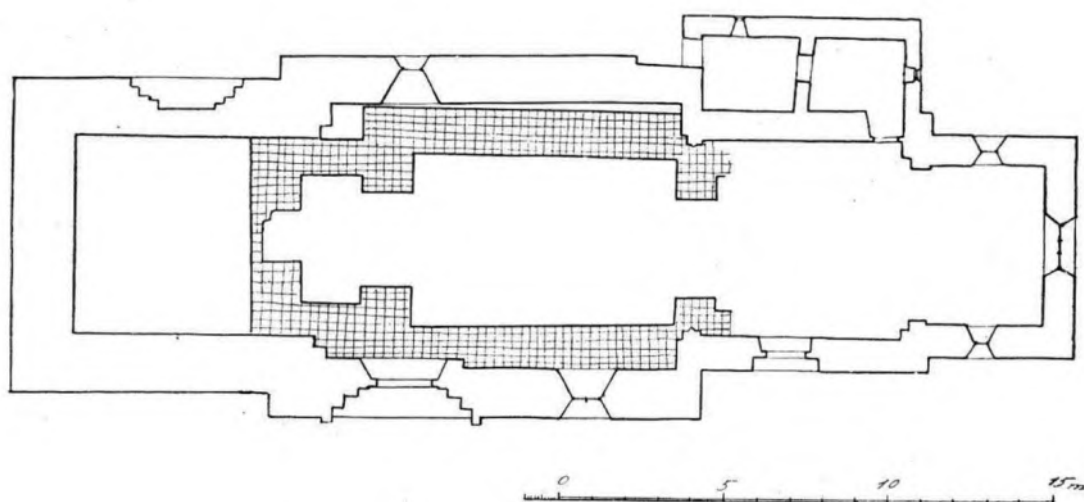
Barlingbo kyrkas spetsiga tornhuv är synlig på långt håll i det omgivande landskapet genom kyrkans läge mitt i en rik åkerbygd. På närmare håll framstår tornet som något avhugget genom att ljudgluggar saknas i den murade delen. Ett ovanligt drag i kyrkans yttre utgör det korutsprång, den rätvinkliga absid, som avslutar kyrkan åt öster och ger det en trappstegsvis växande form åt väster. Kyrkan brukar uppmärksammas för den ovanligt formade absiden samt för sina glasmålningar men allra mest känd är dess dopfunt från omkring år 1200, som är ett ovanligt genomarbetat konstverk med svårtolkad bildframställning och av en form som saknar motsvarigheter. Byggnaden består av koret med sin rätvinkliga absid, långhus och ett kraftigt torn i väster samt en sakristia på korets norra sida. Alla delar tillkom på medeltiden. Långhusets sydportal utgör huvudingång. Ingångar finns även på korets södra sida och på tornets norra sida.

Barlingbo kyrka från sydöst. Kyrkans östligaste del längs till höger utgörs av ett korutsprång, en firsidig absid. Foto JL 2019.

Kyrkans plan, uppmätning omkring 1920. Byggnadsperiod A avser 1200-talets förra hälft. B och C följde sannolikt tätt på varandra vid seklets slut. Senare under 1900-talet har läktaren i väster rivits, dopfunten flyttats till tornet, nordportalen återöppnats, vindfång byggt innanför sydportalen och inbyggd trappa till predikstolen, dörren mellan sakristian och värmekammaren satts igen samt ett fönster tagits upp på sakristians norra sida. Efter Sveriges Kyrkor, Gotland I:4, volym 33.

Plan med inritade grundmurar till långhus och torn från äldre kyrka, påträffade under restaureringen 1924. Efter Sveriges Kyrkor, Gotland I:4, volym 33.

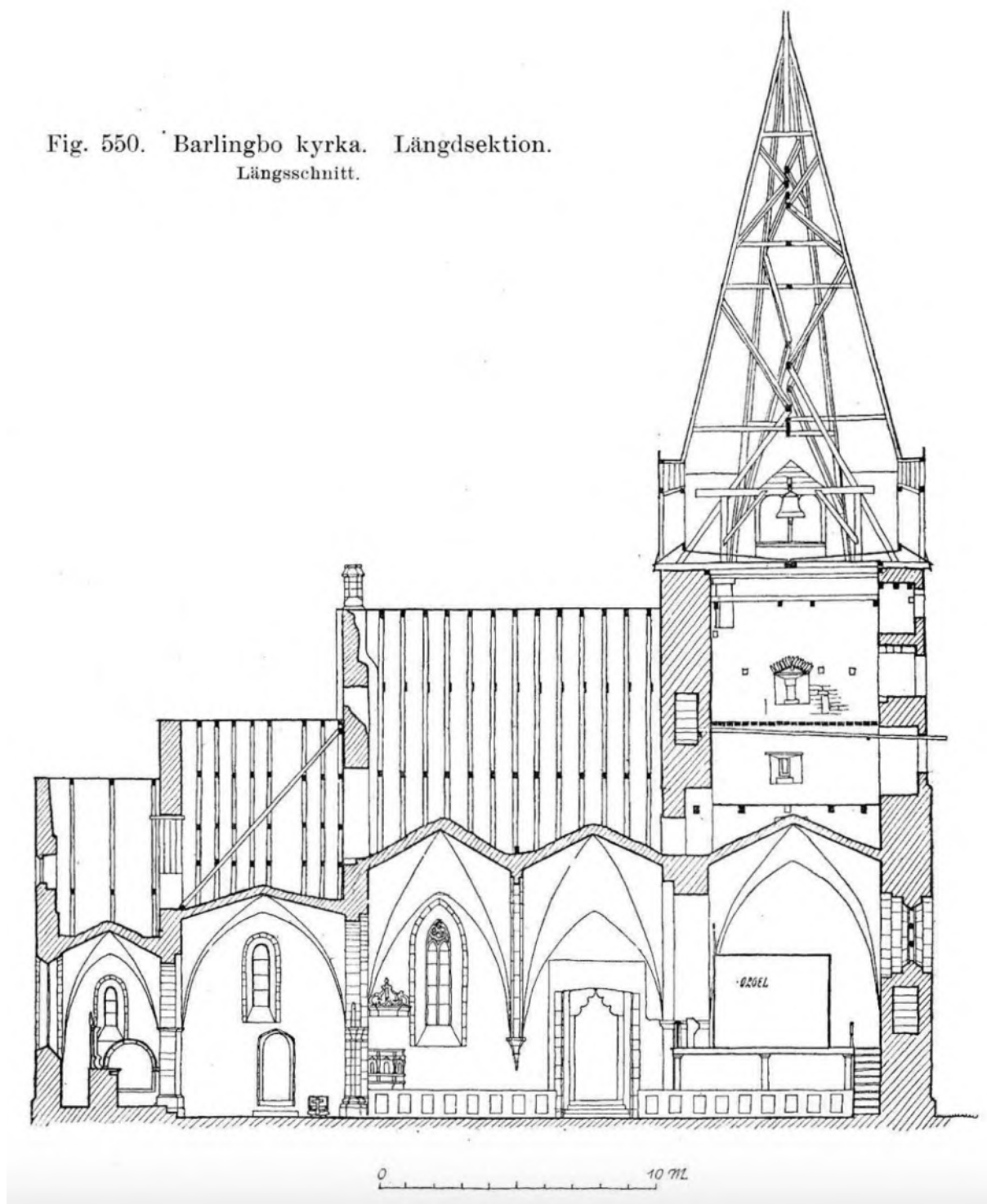

Kyrkan från söder och snett ovanifrån. Foto Pär Malmros, Visby stift, 2019.

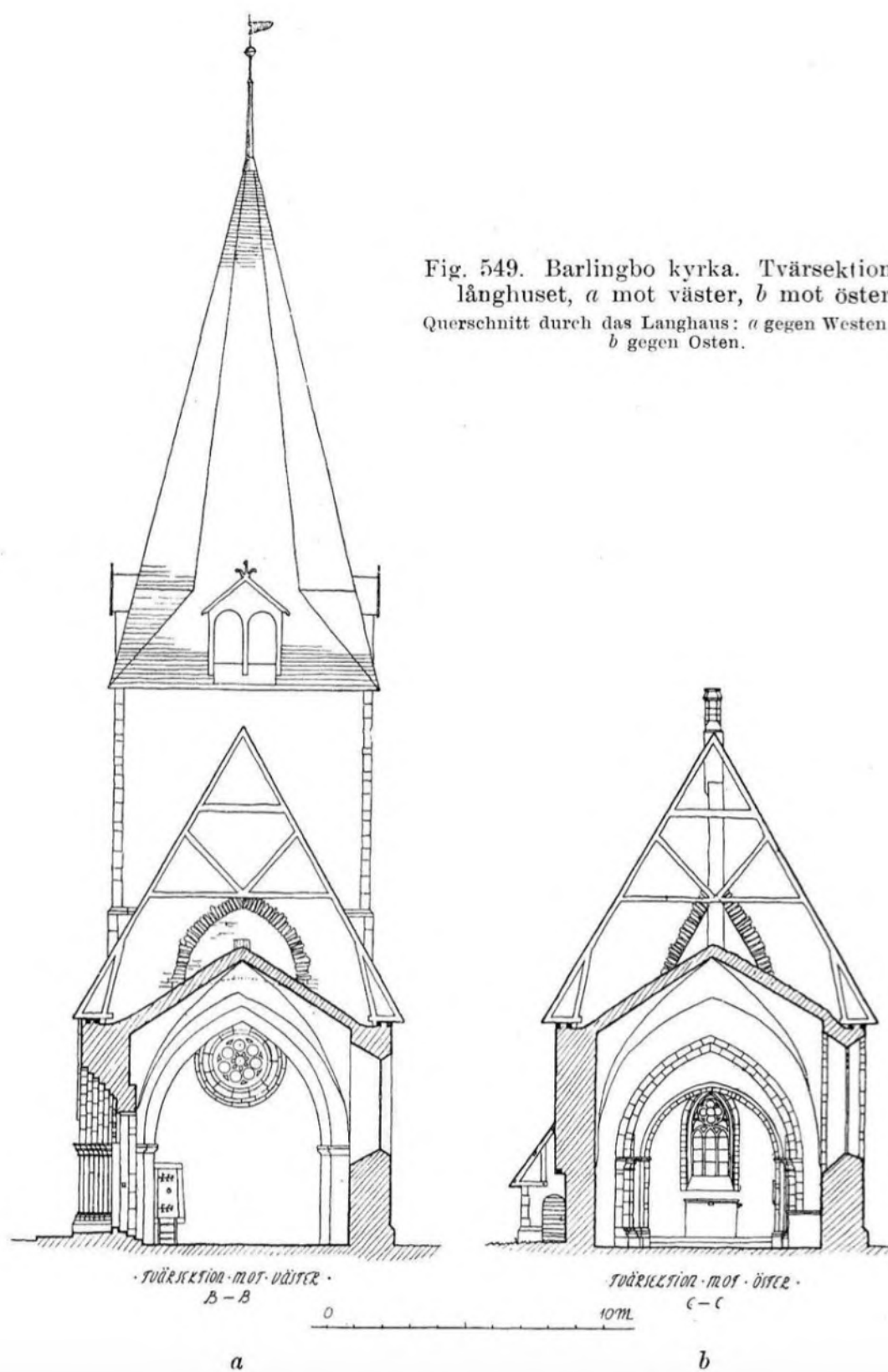

Tornhuvens ljudgluggar. Foto Pär Malmros, Visby stift, 2019.

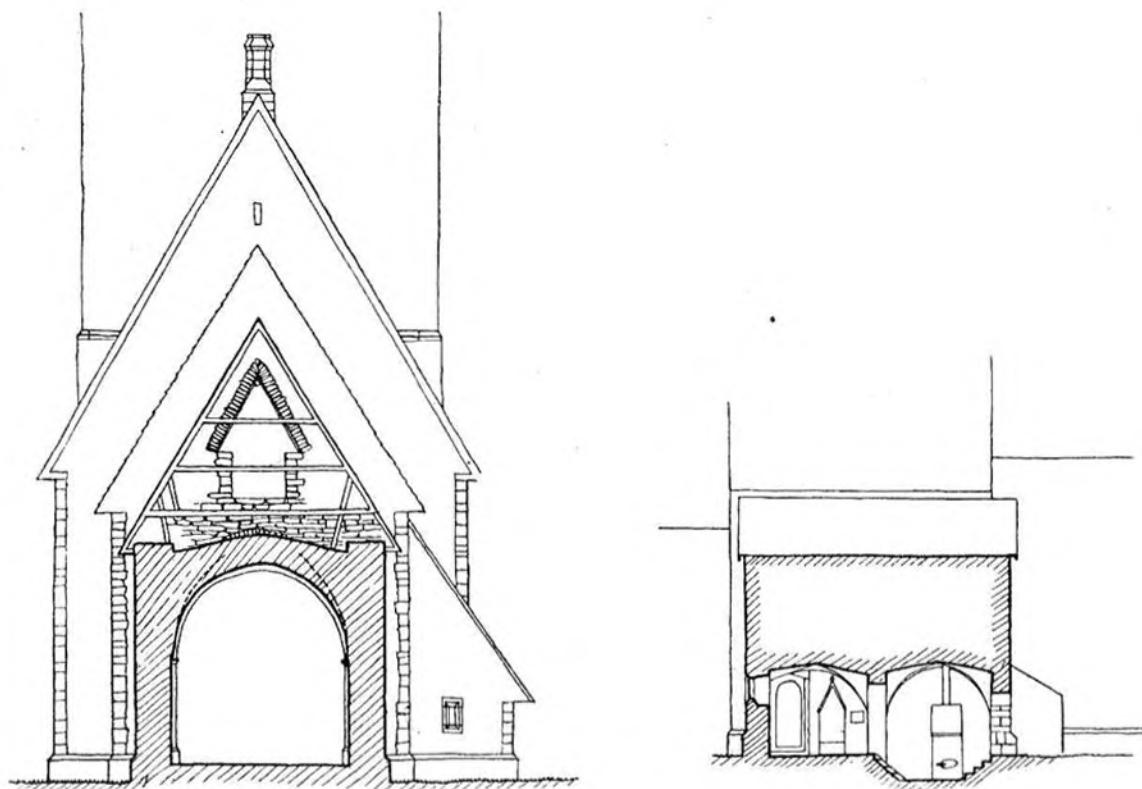
Fig. 550. Barlingbo kyrka. Längdsektion.
Längsschnitt.

Längdsektion mot söder. Läktaren och orgeln revs 1967 varvid ringkammaren i tornet inreddes till dopkapell. Bågöppningen i korutsprånget längst till vänster är en nisch, inte en portal. Uppmätning omkring 1920. Efter Sveriges Kyrkor, Gotland I:4, volym 33.

Tvärsektioner genom långhuset mot väster och öster. Uppmätning omkring 1920. Efter Sveriges Kyrkor, Gotland I:4, volym 33.

Tvärsektion av korutspränget mot väster och längdsektion genom sakristiebyggnaden mot söder. Efter Sveriges Kyrkor, Gotland I:4, volym 33.

Byggnadshistorik

Under golvet till kyrkan frilades på 1920-talet grundmurarna till en murad kyrka från tidig medeltid. Den bestod av ett rektangulärt långhus med ett torn i väster samt ett smalare korparti vars form inte kunde skönjas.

I början av 1200-talet byggdes det nuvarande romanskt präglade koret och korutsprånget. Det byggdes på det gamla korets plats invid det äldre långhuset med jämförelsevis tunna murar. En rimlig förmodan att koret, dvs. den västra, bredare delen skulle vara tänkt som en förlängning av det tidigare långhuset, som hade samma bredd, och korutsprånget skulle ha varit tänkt som kor (på så sätt som det ursprungligen var i Kräklingbo med motsvarande lösning), motsägs av portalens placering i den västra delen och att korutsprånget likt en absid har fönster åt tre håll och saknar portal. Sittnischen i södra muren är sannolikt en senare insatt anordning, möjligen åstadkommen av delar från den gamla kyrkans långhusportal. Ovanlig är sakristiebyggnaden som är uppdelad i två kryssvälvda rum, skilda åt av en vägg, ursprungligen med dörr. Västra kammaren har en ursprunglig dörr, för vilken en ursparning fått göras i långhusets norra mur och sockel. Formerna i korpartiet är genomgående rundbågiga utom i det stora gotiska östfönstret och den spetsbågiga triumfbågen, vilka förändrades i samband med långhus- och tornbygget. Det tidigare östfönstret är förmodligen identiskt med långhusets norra fönster, men var, att döma av omfattningen, ursprungligen lägre.

Under 1200-talets slut tillkom i gotikens stilanda långhuset och tornet (med kort tidsmellanrum att döma av likheter mellan triumfbågens och portalernas detaljer) samt ett nytt stort fönster i öster. Tornet är ovanligt kraftigt för att vara ett torn av typen utan sidogallerier och dess stora rundfönster i väster är ett av de största i sitt slag på Gotland. Tornet restes inte till planerad höjd, och som klockvåning fungerar utrymmet inne i nedre delen av tornhuven, som för detta skäl försetts med takkupor för ljudgluggar. Deras nuvarande form är belagd åtminstone sedan 1800-talets första år men kan vara mycket äldre. Lastportar i två våningar möjliggjorde förvaring. För att den rika vimpergförsedda långhusportalen är sekundärt tillkommen talar att den synes vara för stor för sin plats. Vimpergens spets skärs över av takfoten, och muren har fått breddas för att rymma dess många språng. Att den är för stor kan förklaras på olika sätt, såsom att den egentligen varit avsedd för en annan kyrka, för tornet eller att den är ett resultat av felmätning. Det förutsätter dock inget uppehåll i byggnaden.

Några större förändringar av murverket har därefter inte skett senare. Predikstol och altaruspsats anskaffades under 1600-talets senare del. På 1760-talet byggdes en läktare och under seklets sista år dekorerade Johan Gustaf Möller kyrkorummet, troligen på liknande sätt som samme konstnär målade Ekeby interiör några år senare. Under 1850–60-talet tillkom nuvarande bänkinredning, säkerligen som ersättning för en äldre, och en orgelläktare som sedan revs 1967.

Äldre foto av kyrkan från sydväst. Observera långhusets faltak, kaminröret över taket samt hissbomen i en av tornets lastportar. Foto Louis Nilsson omkring 1900. GF arkiv.

Nulägesbeskrivning

Exteriör

Kyrkans putsade murar är uppförda i huggen och tuktad kalksten. Korpartiet täcks av tegeltak, långhuset av skiffer (sedan 1924) och tornspiran av liggande träpanel. Samtliga hörnkedjor, socklar och stenskoningar i öppningar i fasaderna är uppbyggda av huggen grå kalksten. Arkitektoniskt väl bearbetade är de gotiska flersprångiga portalerna på långhusets södra sida och tornets norra. Kyrkans portaler har dekorativa omfattningar som smyckas av geometriska former med inslag av stiliserad växtdekor vilket tas upp av de gotiska fönstrens masverk. En cirkel med målad åttauddig stjärna i vimpergen synes ha fungerat som solur med hål för visaren. Tornets västfasad utgör en komposition av det ansenligt stora rosettfönstret och de två rundbågiga lastportarna högre upp. Skorstenen tillkom 1908.

Långhus, kor och korutsprång från sydöst. Långhusportalens vimperg avskuren. Inget talar för att taket sänkts, utan portalen synes från början varit för stor för sin plats. Foto JL 2019.

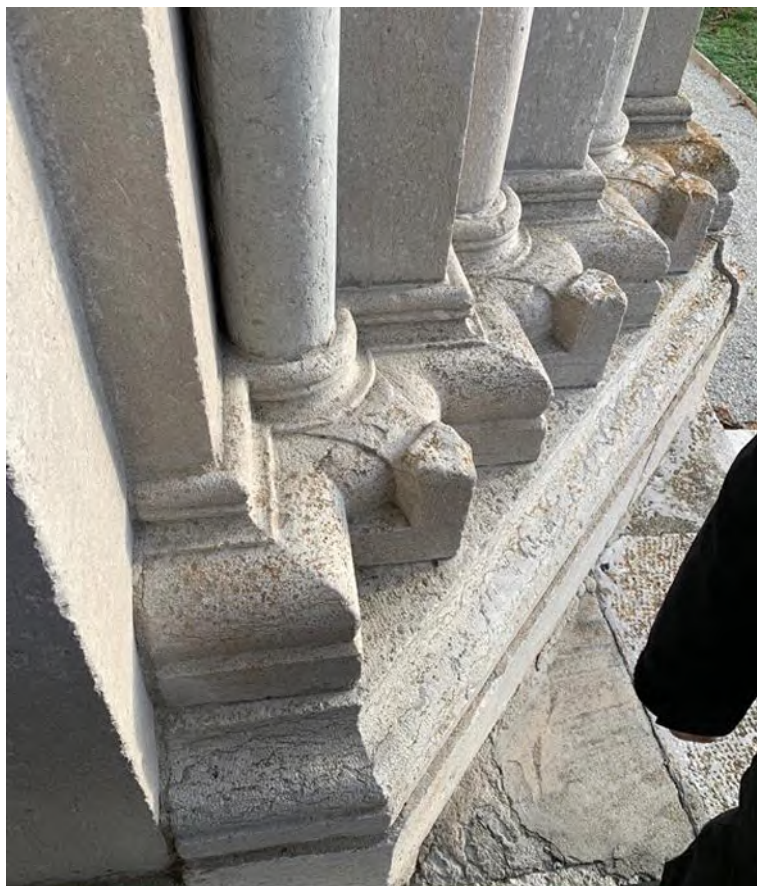
Korets portal och fönster från 1200-talets förra hälft. Observera de två förtagningsstenarna för långhusbygget. Foto JL 2019.

Långhusportalens västra kapitälband från 1200-talets slut. Foto JL 2019.

Långhusportalen. Till vänster detalj, visande stjärnan i vimpergen, sannolikt ursprungligen en solvisare. Foto JL 2019.

Långhusportalens östra basband från 1200-talets slut. Foto JL 2019

Kyrkans norra fasad sedd från nordväst. Foto JL 2019.

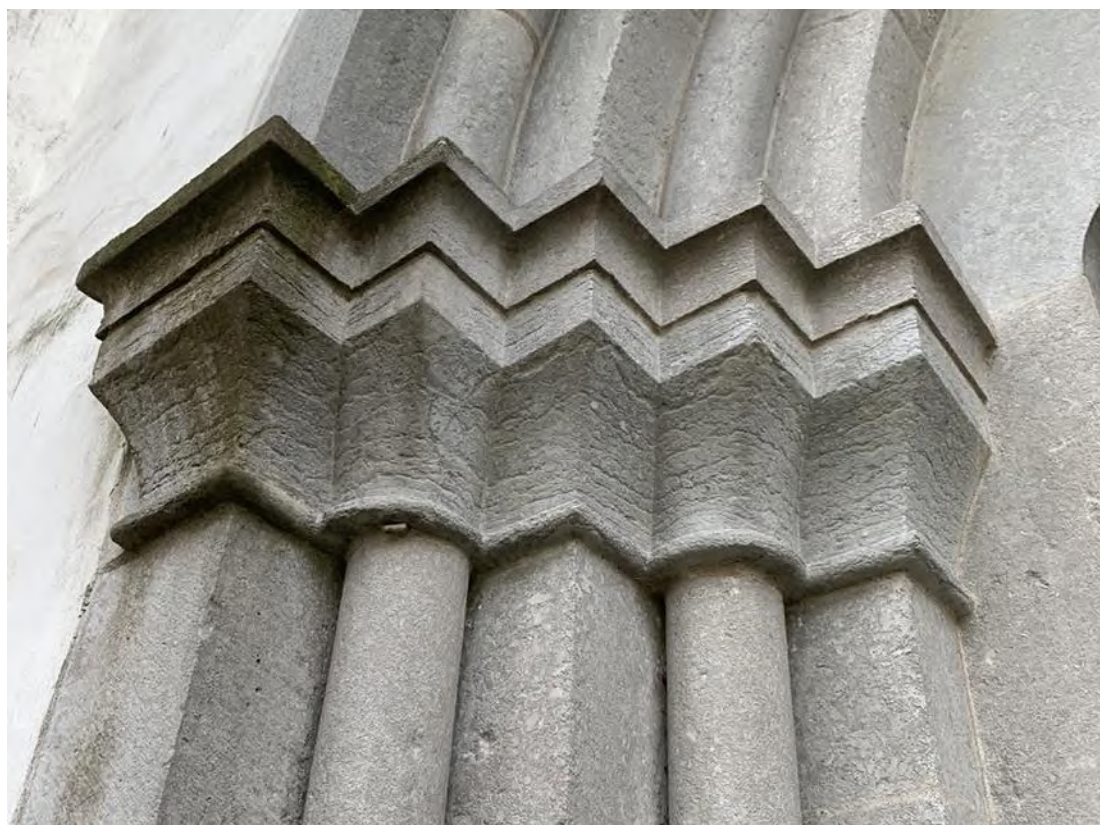
Nordportalen. Foto JL 2019.

Anslutningen mellan långhusets och tornets socklar, till vänster norra sidan, till höger södra sidan. Foto JL 2019.

Nordportalens västra kapitälband. 1200-talets slut. Foto JL 2019.

Nordportalens östra kapitälband. 1200-talets slut. Foto JL 2019.

Korutsprångets östra fönster. Insatt vid 1200-talets slut i befintlig äldre mur. Foto JL 2019.

Korutsprångets norra fönster. 1200-talets förra hälft. Foto JL 2019.

Långhusets norra fönster, sannolikt det ursprungliga östfönstret från 1200-talets förra hälft, flyttat till långhuset och förstorat vid 1200-talets slut. Foto JL 2019.

Korutsprånget från norr. Foto JL 2019.

Sakristians östra fasad, sedd från nordöst. Foto JL 2019.

Sakristian från norr. Foto JL 2019.

Fönsteröppning i sakristians östfasad. Foto JL 2019.

Ingång till sakristiabyggnadens västra kammare, nu driftrum, samt sparbåge i långhuset, sedd från norr. Foto JL 2019.

Driftrum i sakristiebyggnadens västra kammare sedd mot, inredd till pannrum 1908 då golvet sänktes. Valv och murar och muröppningar medeltida. Interiör mot väster och norr Foto JL 2019.

Driftrum i sakristiebyggnadens västra kammare sedd mot sydöst, inredd till pannrum 1908 då golvet sänktes. Valv och murar medeltida utom skorstensstocken i hörnet. Igensatt men ej skönjbar passage till sakristian i väggen till vänster. Till höger valvet. Foto JL 2019.

Interiör

De kraftfulla valvbågarna förstärker rummets ovanligt långsmala form. Valven i långhuset och tornet binder genom sin form och höjd samman dessa delar. Den rundbågiga tribunbågen och rosettfönstret i väster motsvarar varandra som insprängda rundbågiga former mitt i raden av de i övrigt spetsiga bågarna. Dessa bågar är, liksom korpartiets omfattningar och rosettfönstret, släthuggna. Sittnischen i korutsprångets södra sida har växlande omfattning i röd och grå sten. Väggar och kryssvalv är putsade. I koret och långhuset pryder dekorativa kalkmålningar väggar och valv – i korutsprånget och långhusets passionssvit även figurativa. Fönstersättningen gör korutsprånget något ljusare än resten av kyrkorummet med tornets högt placerade stora rosettfönster utgör en dramatisk pendang i väster, i ringkammaren som numera fungerar som dopkapell kring den centrerade märkliga dopfunten. Det stora ringkrucifixet och den dovt bruna färgsättningen på inredningen med inslag av blått och andra kulörer sätter sin prägel på rummet, liksom glasmålningarna, även om de är få. Ett högt vindfång från 1924 av mörkt betsat trä i en stilmässigt fri formgivning sitter innanför den högt placerade södra långhusportalen.

Sakristian från korets byggnadstid har en ursprunglig uppdelning på två välvda rum, varav den västra har en ursprunglig ingång. En ursparningsnisch som fick göras i det nya långhuset talar för att detta blev bredare än vad man från början planerat. 1908 inreddes den västra delen till pannrum för den värmeanläggning som ersatte en järnkamin som under några år tjänstgjort i långhusets östra del. Golvet sänktes en meter och så småningom igenmurades dörren mellan sakristians två kammare.

Trappan till torn och vindar börjar innanför en dörr med medeltida beslag och följer ett trapplopp genom tornets alla murar. Tornets första övervåning är relativt låg. Den är lagom hög för att rymma valvets överbyggnad och en utgång till långhusvinden innan kraftiga bjälkar tar vid för att bära nästa vånings golv. Rummet ovanför är något högre och nås via en dörr med plats för flera lås, vilket talar för att den varit magasin. I väster finns en lastport och rester av en hissboom. Den relativt bekväma trappan blir efter andra övervåningen något smalare och mindre välarbetad. Nästa våning har också en lastport. Den är hög, men har tidigare delats i två våningar av ett tidigare bjälklag med upplag i murarna. Därefter når murtrappan klockvåningen inne i den stora huvens nedre del. Skjutluckor kan tillsluta ljudgluggarna, vars form varit densamma åtminstone sedan 1800-talets början. En äldre spirstock anger året 1826, rimligen för huvens byggande eller större reparation. Spirans konstruktion är till stora delar utbytt, men äldre delar finns kvar. Takstolarna över långhus och kor är i princip helt nya sedan senare delen av 1900-talet. Inslag av äldre delar samt kvarsittande ställningsvirken och formbrädor förekommer.

Arkitekturbunden utsmyckning

De dekorativa formerna från portalomfattningarna med geometriska motiv med inslag av stiliserade växtmotiv återkommer i triumfbågens huggna omfattning och långhusvalvens konsoler. Samma gäller öst- och västfönstrens samt långhusfönstrets masverk. Deras geometriska grundformer fylls i korfönstret av glasmålningarnas stiliserade växtblad och inramas av kalkmålningarnas bladformer. Glasmålningarna är tillkomna vid olika tider på 1200-talet. Den i norra fönstret är äldst, sannolikt anskaffad för det ursprungliga östfönstret. Av kyrkans kalkmålningar är de äldsta rent dekorativa målningar kring bågar och i valven från korets respektive långhusets byggnadstid medan den ovanliga serien av apostlar i inramande ädikula är från mitten av 1300-talet och den fragmentariskt bevarade passionssviten från 1400-talet.

Interiör mot öster. Foto JL 2019.

Interiör mot väster. Foto JL 2019.

Långhusportalen med omgivande murparti sett inifrån, sett från nordväst och nordväst. I den högra bilden syns tornnbågens södra sida. Märk förtjockningen av långhusmuren för att ge plats åt sydportalen. Foto JL 2019.

Ingång till sakristian från koret. 1200-talets förra hälft. Foto JL 2019.

Medeltida dörr till väggsåp i sakristian. Detalj visande ristade stömlinjer för den målade dekoren. Stjärnan möjligen förebild för målningen i långhusportalens vimpel. Foto JL 2019.

Murtrappa i tornets västra mur. Foto JL 2019.

Tornets första övervåning sedd mot sydöst. Sparbåge i östra tornmuren med ingång till långhusvinden. En av de kraftiga bjälkar som ligger inne i murverket. Foto JL 2019. Nordportalens västra kapitälband. 1200-talets slut. Foto JL 2019.

Tornets andra övervåning sedd mot sydväst. Till höger den nedre av västfasadens lastportar. Foto JL 2019.

Långhusets vind sedd uppåt mot nordväst. Foto JL 2019.

Tornhuvens taktol sedd underifrån. Foto JL 2019.

Valvkonsol på långhusets norra sida. 1200-talets slut. Foto JL 2019. Till höger putsristning på korets södra innermur med ritning till konsolen. Foto JL 2020.

Triumfbågens norra vederlag. Knekt med bas och kapitäl, 1200-talets slut. Foto JL 2019.

Kalkmålningar i korutsprånget. Sent 1200-tal och mitten av 1300-talet.

Glasmålning i långhusets norra fönster. 1200-talets förra hälft. Ursprungligen sannolikt i kyrkans östfönster. Foto JL 2019.

Glasmålningar i långhusets södra fönstret. 1200-talets slut. Figurerna möjligen men inte nödvändigtvis äldre. Nedtill tonat och färgat glas från 1924 (?) som ersättning för sedan länge försvunna glasmålningar. Foto JL 2019.

Glasmålningar i östra fönstret. 1200-talets slut. Figureerna möjligen men inte nödvändigtvis äldre. Nedtill tonat och färgat glas från 1924 (?) som ersättning för sedan länge försvunna glasmålningar. Foto JL 2019.

Altaranordning i korutsprånget. Foto JL 2019.

Altarring från 1700-talet. Foto Joakim Klint, Visby stift, ca 2000.

Sittnisch i korutsprångets södra mur. Troligen insatt vid 1200-talets slut i den befintliga äldre muren. Foto JL 2019.

Predikstol från 1673 med trappinbyggnad från 1924. Foto Joakim Klint, Visby stift, ca 2000.

Skriftestol, 1797. Foto Joakim Klint, Visby stift, ca 2000.

Nummertavla, skänkt 1745. Foto Joakim Klint, Visby stift, ca 2000.

Triumfkrucifix, 1200-talets mitt. Foto Joakim Klint, Visby stift, ca 2000.

Fast inredning och inventarier

Det medeltida högaltaret har på södra sidan en utskjutande piscina i kalksten. Altaruppsatsen av sandsten är daterad 1683. Den rektangulära altarringen med figurativa målningar från 1700-talet har en ovanlig utsträckning genom att den endast införlivar högaltarets framsida. En sittnisch med omfattning i växlande röd och grå kalksten, skulpterade kapital och ett på putsen målat Kristusansikte, finns på korutsprångets södra sida. En träfodrad förvaringsnisch finns på korets norra sida samt nischer i sakristian, den ena med medeltida dörr med beslag och profilerad omfattning. Predikstolen tillkom 1673; inbyggnaden kring trappan tillkom 1924 som ersättning för en tidigare avlägsnad trappa med dörr. Den slutna bänkinredningen från 1853 fick sin målade rankdekor 1924. Korbänken är från 1700-talet. I ringkammaren står längs väggarna bänkar från 1800-talets slut som inköptes 1987 från Visby, där de tidigare stått, troligen i den då nedlagda Missionskyrkan. Den 1967 rivna stora orgelläktaren i väster hade tillkommit på 1860-talet.

Det stora krucifixet i triumfbågen är från mitten av 1200-talet. Skriftestol, anskaffad 1797. Nummertavla från 1745, möjligen skuren av Johan Hernell. Orgeln byggdes 1971. Flera gravhällar med konstnärligt utförda bilder härrör från 1200- och 1300-talen. Klockan i tornet göts 1440.

Det märkligaste och mest kända föremålet i kyrkan är dopfunten från slutet av 1100-talet. Den saknar direkta motsvarigheter. Funten är ovanligt nog huggen i ett stycke. Den har ett rikt bildprogram, vars figurer inte går att koppla ihop med andra dopfuntar. Bilderna har varit svåra att tolka förutom krucifixet och evangelistsymbolerna i stort format med förtydligande namn i runor. Nuvarande uppställning härrör från när ringkammaren blev dopkapell 1967 i anslutning till hur dopfunten ursprungligen torde stått i kyrkans västra del.

Dopfont från 1100-talets senare del eller omkring 1200. Foto JL 2019.

Dopfund från 1100-talets senare del eller omkring 1200. Foto JL 2019.

Ljusstake från 1500-talet. På ringarna finns bomärken inristade, troligen från Endre eller Hejdeby. Foto Joakim Klint, Visby stift, ca 2000.

Gravhäll från 1200-talets början över prästen Botvid, återanvänd år 1706. Foto Joakim Klint, Visby stift, ca 2000.

Kyrkans klocka, gjuten 1440. Foto JL 2019.

Av inventarier som inte längre finns i kyrkan märks ett relikskrin i brons från omkring 1300 i Statens historiska museum (inventarienummer SHM 8950, sålt till museet 1891 för 400 kronor).

Restaureringar

En samlad omgestaltning av kyrkorummet synes ha ägt rum 1796–97 då Johan Gustaf Möller, som målade i Ekeby några år senare, målade väggar och valv samt golvet lades om. På 1850- och 60-talen byttes bänkinredningen ut och läktaren i väster tillkom. Då eller senare under 1800-talet togs Möllers dekor bort. År 1924 restaurerades kyrkan efter ritning av arkitekt C. O. Hallström varvid bland annat vindfånget vid södra långhusportalen tillkom. Vid en ny restaurering redan 1947–48 efter förslag av Olle Karth framtogs muralmålningar och äldre färgsättningar på möbler.

De senaste restaureringarna

Kyrkans yttre restaurerades 1996–97 och det inre år 2000. Båda utfördes enligt förslag av arkitekt Jan Utas och omfattade takreparationer, putsarbeten, målerikonservering och översyn av elektronik med mera. Nordportalen som murades igen vid 1800-talets mitt öppnades åter år 2000.

Interiör mot öster i slutet av 1800-talet. Observera ljuskronorna. Foto Olof Sörling 1891. RAÄ, Kulturmiljöbild.

Interiör mot väster med orgelläktaren från början av 1860-talet och orgel, ritad av Emil Edvard von Rothstein, riven 1967 Foto Efraim Lundmark 1921. RAÄ, Kulturmiljöbild.

Koret under restaureringsarbeten 1924. Foto Alfred Edle 1924. RAÄ, Kulturmiljöbild.

Arkeologi

De gotländska kyrkorna erbjuder ett stort mått av arkeologiskt intressanta spår. Det gäller både marken som kyrkan står på och kyrkogården samt ibland även de närmaste omgivningarna. Kyrkorna byggdes ofta på redan etablerade platser och under de nära tusen år en kyrka stått på samma plats har det avsatt lämningar, som kanske inte är lika märkbara som den stående kyrkan men som är värda att uppmärksammas som viktiga kunskapskällor. Det är till exempel spår av tidigare kyrkobyggnader, bevarade trä- eller stenkistor, bildstensfragment, gravklot och gravstenar, men även runristningar och lösa föremål. I föreliggande avsnitt fokuseras på anläggningar under mark och golv. De artefakter som är med i rapporten är sådana som representerar något som kan peka på att det finns okända fornlämningar. I det här fallet är det företrädesvis vikingatida föremål som kan tyda på att det finns gravar kvar från det tidigaste kyrkoskedet.

På den norra sidan av kyrkorna ligger många av de äldsta kristna gravar som vi känner till. Här begravdes framför allt kvinnor under kyrkans tidiga existens i enlighet med ett könssegregerat gravskick. Redan under 1200-talet upphörde i flera fall bruket att använda norra sidan av kyrkogården som begravningsplats. Bruket återupptogs först under 1800- och 1900-talen. När den började användas för begravingar igen påträffades gamla gravar, inte sällan gravar från vikingatiden och den äldsta kristna tiden på Gotland. Ofta hade gravläggningen skett i kläder med spännen och utsmyckningar som hör vikingatidens sista del till. Fynden är mycket intressanta

men tyvärr inte så utförligt beforskade som man kan föreställa sig. Det rör sig om föremålsfynd av vikingatida karaktär, av personlig art och som tillhört klädedräkten och med denna fått följa med i graven. Vanliga föremål är pärlor, knivar, kammar och olika typer av smycken relaterade till klädedräkten (Thunmark-Nylén 1995).

Under kyrkornas golv ligger ofta gamla gravar med bevarade trä- eller stenkistor. Något som också noterats särskilt är spår efter äldre kyrkor, träkyrkor i form av syllar, stavkonstruktioner eller sekundäranvända plankor och spår efter stenkyrkor i form av murverksrester under mark och golv. Dock har inte sekundärt inmurade detaljer i den nuvarande kyrkan som fasadstenar eller friser tagits upp i avsnittet om arkeologi, liksom inte heller ännu stående murverk som ingått i en äldre anläggning.

I putsen på kyrkornas väggar påträffas ibland medeltida inskrifter och putsristningar. Ofta har inskrifterna runor, vilket är av stort intresse för kunskapen om runor, eller innehåller graffiti i form av tecknade figurer. Av någon anledning har run- och bildstenar från äldre tider tagits till kyrkan för att införlivas i byggnaden. I kyrkornas byggstenar finns också stenhuggarmärken och med hjälp av dem kan man få en uppfattning om delaktigheten i kyrkobyggena.

Kyrkornas vindar och övervåningarna i tornen har genom tiderna använts som förvaring, även om kulturhistoriskt värdefulla föremål i regel tagits om hand och nu förvaras på annan plats. De lager som bildats på valvens ojämna ovansidor kan dock innehålla lösa delar till inventarier som tidigare förvarats där eller spår av tidigare reparationer på kyrkobyggnaden. De kan innehålla rester av vardagliga föremål som berättar om hur vinden och tornen har använts eller personliga saker som burits upp i hopp om få ett skydd i kyrkans hägn. Äldre stegar, klockrep, redskap från hur taken tjärats förekommer också. Kyrkogårdsmurar, såväl de medeltida som de yngre kan innehålla byggmaterial som per definition är fornlämning eller fornyfynd, som till exempel stenar med ristningar.

I texten förekommer ett särskiljande av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Med *fornlämning* avses lämningar som enligt Riksantikvarieämbetets bedömning uppfyller fornlämningsrekvisiten (villkor baserade på Kulturmiljölagens 2 kap.), och vars lämningar huvudsakligen kan antas ha tillkommit före 1850. Med *övrig kulturhistorisk lämning menas* de typer av lämningar som enligt Riksantikvarieämbetets bedömning uppfyller fornlämningsrekvisiten, och vars lämningar huvudsakligen kan antas ha tillkommit 1850 eller senare samt de typer av lämningar som enligt Riksantikvarieämbetets bedömning inte uppfyller fornlämningsrekvisiten. Rörande registren är det dock viktigt att peka på några källkritiska problem. Fornsök och Fornreg, de digitala registren för information om fornlämningar, är användbara källor för information om kyrkomiljöer. Men de utgör i sig ett källkritiskt problem då 10 000-tals lämningar vid digitalisering har kommit att registreras på felaktig nuvarande belägenhet eller fyndplats. Ofta är uppgifterna korrekta men när flera fornlämningar påträffats intill varandra, som till exempel stenkistor på kyrkogården, är det svårt att veta om en borttagen kista i ett dokument är densamma som en som i tidigare upprättade beskrivningar anges ligga kvar på fyndplatsen.

Kyrkogården

En antikvarisk övervakning i samband med schaktning för elkabel gjordes år 2000. Ett cirka 0,2 meter brett, 0,4 meter djupt och 6 meter långt schakt drogs från kyrkogårdens östgräns till

befintlig lyktstolpe sydost om kyrkans kor. Det omrörda jordlagret var lerigt och stenigt och innehöll inte något av antikvariskt intresse¹.

Övrigt

I juli 1801 besökte CGG Helfeling Barlingbo och förevisades då fynd från ”Prestegårdens ägor”. Han beskriver att man påträffat 20-30 forntidsgravar i urnor som innehöll kol, aska och benfragment, fynd av koppar och guld nämn också². Av beskrivningen att döma rör det som om ett mindre gravfält men något sådant är inte känt på dagens fastighet Prästgården 1:9. Om gravfältet legat inom det som idag är Prästgården 1:9 är givetvis oklart, fastigheten var troligen större 1801 då den på dagens karta ser avstyckad ut.

Värdering

Allmänt

Alla kyrkor bidrar till att materialisera bilden av det heliga. Invändigt utgör de en ram för mötet mellan människan och det livsavgörande på ett sätt som andra rum inte gör. Till det yttre markerar de sin belägenhet i landskapet, men tar också det yttre rummet i anspråk och utgör en påminnelse om värden som ligger vid sidan om vardagen. Genom historien har betoningen legat på olika delar och egenskaper i kyrkan. Samtidigt finns det många likheter mellan skilda kyrkor, särskilt för dem som ingår i samma kyrkliga tradition. Stor omsorg har sedan det kristna kyrkobyggandets äldsta tid ägnats konsten och arkitekturen. I kombination med att många kyrkor också är gamla hör de till våra viktigaste kulturmiljöer.

Kyrkorna på Gotland utgör en del av den världsöverspännande kristna kyrkans byggnader, en del av kyrkorna i Sverige och en del av kyrkobyggandet på Gotland. Gotlands kyrkobyggande är relativt homogent. Byggnadsdetaljers utformning och tillvägagångssätt vid kyrkornas planering återkommer mellan olika socknars kyrkor, men kan sedan skilja sig från principer som använts i andra landsändar. Exempel på det är att de äldsta gotländska stenkyrkorna följde samma modell av kyrka med långhus, kor och absid, som var allmän i de nordiska länderna. I nästa skede kom dock kyrkorna att förnyas på 1200- och 1300-talet på ett för Gotland karakteristiskt, men i övriga Sverige okänt sätt. Under 1200-talets slut och 1300-talet byggdes kyrktorn på Gotland, vilket sällan hände vid kyrkorna på fastlandet. Den gotländska kalkstenen möjliggjorde valvslagning och byggnadsskulptur utan motstycke i resten av Sverige till vare sig mängd eller konstnärlig kvalitet. Under 1400-talet byggdes kyrkor om- och till i Mellansverige och försågs med heltäckande kalkmålningar, något som inte hade någon motsvarighet på Gotland. Under 1800-talet förnyades tusentals kyrkor i södra och västra Sverige genom att en äldre revs och ersattes av en ny och större, eller byggdes om genomgripande. Detta berörde endast någon enstaka av de gotländska kyrkorna. Sammantaget har detta gjort att de gotländska kyrkorna representerar ett medeltida byggande under en tid då inte så mycket byggdes i övriga Sverige. Men utmärkande är dessutom att på Gotland finns dessa medeltida byggnader ofta kvar, relativt oberörda av senare förändringar och ännu i bruk.

Härigenom utgör varje kyrka ett omistligt exempel på medeltida kulturmiljö inte bara ur ett lokalt gotländskt perspektiv utan även ur ett riksperspektiv. Eftersom inte heller Centraleuropa efter

¹ Trönndal 2000

² Helfeling 1995:97

krigstider och andra perioder av förändringar till så hög grad har kvar större uppsättningar av medeltida sockenkyrkor och framför allt medeltida träskulptur har de gotländska kyrkorna därigenom ett internationellt intresse. De formades i hög grad under inflytande av byggmästare från västra Tyskland, från Westfalen och området kring Köln, vilket ytterligare ger dem en internationell betydelse, liksom att det tidiga kyrkobyggandet uppvisar stilpåverkan från östra Europa. Sedan 1800-talets slut har kyrkorna på Gotland kommit att uppmärksammas av arkitekter och konstnärer och har fått stå förebild för kyrkor på fastlandet, vilket gör att kyrkor från 1800- och 1900-talet med gotländskt inspirerade motiv återfinns i Skåne, Västergötland, Stockholm och på andra platser.

De gotländska kyrkorna har vissa särdrag i formen, men de intar också en särskild ställning i bygden. Över hela Sverige har, liksom i många andra länder, kyrkan utgjort en central och samlade punkt, även om de mera sällan legat mitt i en by, så som de gör i en del andra delar av Europa. Men på Gotland har kyrkans roll som samlade byggnad levt kvar bättre än på en del håll. Denna uppfattning är stark även i resten av Sverige, men bebyggelseförskjutningar till följd av nya järnvägssamhällen och bruksorter, en mer polariserad sockensammansättning, större avstånd mellan kyrkorna och att de inte har haft torn kan ha bidragit till det. Medan kyrkorna på Gotland genom sina torn och tätare avstånd samt en viss skepsis till förändringar har behållit sin plats i en sockenmedvetenhet, som även i sig är ovanligt stark på Gotland.

För de gotländska kyrkornas kulturhistoriska värde och särställning gäller åtskilliga gemensamma saker. Kyrkorna är närmare hundra och Gotland utgör som Visby stift det stift som har nästan uteslutande medeltida kyrkor, därtill tillkomna och ombyggda före mitten av 1300-talet. Eftersom de så tydligt har parallella tillkomsthistoriker utgör varje kyrka en omistlig del i ett pussel av olika byggnadsetapper. Byggnaderna är utsmyckade av skulpterade portalomfattningar, kalkmålningar och skulpturer. Glasmålningarna saknar till omfattning motstycke i resten av norra Europa. 93 procent av bevarade medeltida glasmålningar med figurscener i Sverige kommer från Gotland (i kyrkorna eller på museer). Flera medeltida möbler, mest bänkar, finns också i kyrkorna. Föremålen visar hur kyrkorna användes under medeltiden och kan bidra till att ge en autentisk upplevelse av medeltida miljöer. Inte minst gäller detta kyrkornas vind och särskilt tornets övervåning, där rummet i hög grad präglas av murade dörr- och fönsteröppningar som skapar en autentisk ljussättning. Virket och murbruket kan visa upp spår från hur själva byggnadsarbetet gick till och kan avspela hur kyrkan i äldre tid drabbats av eldsvåda.

Föremålen i kyrkorna är inte bara medeltida. Gotland har även en hög andel av bevarade bänkinredningar från 1600-talet av ett slag som på svenska fastlandet ersattes av ny inredning i slutet av 1800-talet. Från 1700-talet finns bevarat ett rikt måleri, inte minst målningar på bänkinredningen. De gotländska dopfuntarna utgör ett särskilt kapitel, där de mest framträdande utgörs av de tidigmedeltida sandstensfuntarna, som fick ett nytt uppsving på 1600-talet. Södra Gotlands stenhuggerier producerade sedan altaruppsatser i sandsten av ett slag som inte är vanligt utanför Gotland. Genom det sena 1800-talets och 1900-talets kyrkorestaureringar, ofta av framträdande stockholmsarkitekter, kan man följa förändringar i synen på öns kyrkor.

Kyrkornas lägen visar på centrala platser i bygden, placerade vid en tidigare korsväg med, om inte förhistoriska så åtminstone medeltida ursprung. De avspeglar det höga välstånd från medeltidens omfattande handel som rådde när de kom till och illustrerar något av den komplicerade kyrkohistorien. Av stor betydelse är kyrkogårdarna runt kyrkorna som är omvårdade och används. Många av dem har en intakt medeltida utsträckning. Andra visar kyrkogårdens

utveckling under 1800-talet och hur folkmängden ökat. Trädrader och gravtyper illustrerar hur nya delar har tagits i bruk under 1800- och 1900-talet.

Anmärkningsvärt är att kyrkorna ännu används för sitt ursprungliga syfte. För Gotlands del har det kunnat ske utan större ombyggnader av kyrkorna, trots förändringar i befolkningsstorlek. Nästan alla är i bruk (de som är öde har varit det sedan minst 400 år) och används, om än med olika intervall. Öns kyrkor har genom sin ålder, kvalitet och i sammanhanget starka karaktär en identitetsskapande roll. I de många, ofta små, socknarna finns en särskild känsla, där kyrkorna intar rollen av kraftfulla symboler för hemsöcknen. Hur klockorna har ringts avspeglar skillnader mellan kyrkorna och än idag finns kimmingsstenar beredda i klockvåningen för det ringningssätt med små stenar som endast finns på Gotland och de skånska landskapen. Kyrkorna har både en starkt lokal förankring och utgör samtidigt punkter i ett världsomspännande nätverk som förbinder länder och kontinenter genom religion, arkitektur, konst, musik över århundraden.

Sedan ett drygt sekel har kyrkorna på ön varit en turistmagnet. De är öppna sommartid, på ett annat sätt än på det svenska fastlandet, och brukar vara välbesökta.

Bruksvärden

Följande bygger på de 349 svar från besökare som inkom via de enkäter som sommaren 2019 ställdes i 16 kyrkor i Romaklosters och Klinte pastorat. Av dessa 349 personerna besökte 52 % kyrkan för första gången.

De som räknas in som återkommande besökare har angivit att de besöker kyrkan ofta, ibland eller sällan/någon gång per år. Genomgående är gravskötsel, besök av anhörigs grav samt delta i gudstjänst och andakt de främsta anledningarna till besök. Av de barnfamiljer som bor i socknarna kan man utläsa andra motiv till återkommande besök en förälder skriver såhär ”Vi bor nära kyrkan. Ibland går vi hit och letar Pokémon och övar vår minsta att läsa, precis som vår äldsta son gjorde när han lärde sig läsa”. Konserter anges också som en stor anledning till besöket. För dessa besökare står kyrkan för hembygd, barndom, en knutpunkt, trygghet samt en plats för slakten genom århundraden. De uttrycker en stor glädje och stolthet över sina kyrkor och betonar hur viktig den är för sockens identitet, historia och sammanhang samt för individens släkthistoria.

Förstagångsbesökarna kan majoriteten kopplas till turism, många anger att de hade som mål att besöka minst en kyrka på ön under sin semester eller att besöka många/samtliga av öns kyrkor. Benämningen kyrksafari var en återkommande anledning. Några av dessa förstagångsbesökare uppskattar kyrkorna som en stillsam plats att komma till för att få lite lugn och ro, medan andra ser kyrkan som ett värdefullt nationellt kulturarv och historiedokument. Intresse för konst, kultur, arkitektur och historia beskrivs återkommande som en av anledningarna till besöket.

Generellt sätt var besökarna mycket nöjda med tillgängligheten (74%). Många påpekade att det är trevligt att kyrkan är upplåst så att man får möjlighet att komma in samt är glada att se att kyrkorna och kyrkogårdarna är så välskötta. De som inte var nöjda med tillgängligheten påpekade oftast för dålig belysning i kyrkan, nedsatt framkomlighet med rullstol och dylikt i grusgångar samt vid trösklar, svårighet att öppna eller stänga porten.

När det gäller information var det många som saknade informationsbroschyrer att titta i på plats samt att kunna köpa med sig hem. Där det fanns information efterfrågades mer lättläst text och mer bilder. Genomgående önskades även information på engelska samt ibland även tyska. Flera kommenterade att de sökte mer information på nätet eller i turist-appar samt kompletterade med information från böcker, exempelvis Änglar & Drakar.

Kyrkobyggnaden

Som alla gotländska kyrkor har kyrkan stort värde genom sin välbevarade medeltida miljö som har brukats för samma övergripande ändamål sedan dess och av en [intill senaste år] obruten församlingsstruktur.

Av stora värden utöver den sedan medeltiden kontinuerligt brukade byggnaden finns i rummets valvarkitektur med korets masverksfönster och ringkammarens rosettfönster i var sin ända. De medeltida glasmålningarna, krucifixet och tornets magasinsutrymmen är av stort värde. Särskilt konst- och kulturhistoriskt värdefull är den tidigmedeltida dopfunten.

Kyrkan visar flera spår av människorna som byggt och använt den. Sittnischen i korutsprånget, den slitna tröskelstenen i sakristiaingången, den med visst problem infogade alltför stora sydportalen, magasinsutrymmena i tornet, pannrummet vid sakristian, vindfånget, det tillskapade dopkapellet i ringkammaren samt inskrifterna från dem som arbetat med tornet är några.

Kyrkans inventarier

Kyrkan utgör till alla sina murade delar en välbevarad medeltida anläggning. Murar, bågar, valv, portaler och fönsteröppningar är bevarade från 1200-talet. Den rakt avslutade absiden eller korutsprånget utgör ett mycket ovanligt inslag. Den tvådelade sakristian samt det kraftiga, ej fullföljda tornet med sina magasinsvåningar under en tornhuv med svärdaterade ljudöppningar väcker intresse och ger upphov till frågor.

Bland den konstnärliga utsmyckningen intar de medeltida glasmålningarna en viktig plats, särskilt glasmålningen med Kristi uppståndelse i långhusets norra fönster. Som fast inredning av särskilt värde kan lyftas från altarringen med sina målningar samt predikstolen.

Kulturhistorisk värdering av lösa inventarier

Kyrkans viktigaste inventarium utgör dopfunten, troligen från sent 1100-tal. Den utmärker sig bland de gotländska funtarna genom att vara gjord i ett stycke samt genom sitt ovanliga bildprogram och sitt konstnärliga uttryck. Den intar en särställning och brukar uppmärksammas i litteratur om tidigmedeltida bildkonst i Sverige. Av konst- och kulturhistoriskt värde är även krucifixet från sent 1200-tal, vars placering i triumfbågen möjligen kan vara den ursprungliga. Kulturhistoriskt värde, på ett särskilt sätt är en ljusstake från 1500-talet av malm med lösa ringar hängande kring ljusarmarna.

Kyrkogården

Kyrkogården fick sin nuvarande form på 1940-talet. Den tillhör Gotlands medelstora kyrkogårdar. Kyrkogårdens storlek berättar om sockens expansion och ökade befolkningmängd.

Kyrkogården har en enhetlig och väl bibehållen trädkrans med lind vilken bidrar till en lummighet och ger en värdefull rumslighet i det öppna jordbrukslandskapet. I övrigt saknas solitära träd.

Kyrkogården omges av en terrassmur med djupa diken och broar till ingångarna. Det var ett sätt att hålla kreatur borta från kyrkogården, när medeltida murar, eller planktogs bort. Angående terrassmuren och ingången över ”rister och järngaller” menar Brunius (II, s 387) att ”Detta helt nya sätt att omhägna de hädangängnes viloplåtar har onekligen stora företräden”. Det kostar mindre att underhålla och ger en god luftväxling i kyrkogården. Men avslutar han. ”Fastän forntidens grofva ringmurar och fasta portar äro mindre passande, så synes det vara rätt, att de gamle väl bibehållna hägnaderna får quarstå, emedan de äro af intresse för medeltidens både konst- och krigshistoria.” I dag finns kyrkogårdar omgärdade av bevarade djupa diken kvar på ett fåtal ställen på Gotland koncentration till gamla Roma klostrets pastorat. Det finns även någon rest vid Kräklingbo kyrka.

Ingången från söder till den södra korportalen kantas av en allé med hamlade lundalmar. Alléer inne på kyrkogårdar är ett ovanligt inslag på Gotland. Det tillhör ofta stadskyrkogårdarna och planterades ursprungligen (i Sverige, Maria Magdalena och Katarina kyrkor i Stockholm på 1600-talet) för att ge en mer ’värdig’ (men profan) entré till kyrkan.

Kyrkogården är gräsbevuxen med få gångar. Gångarna är intakta, åtminstone sedan 1920-talet, med en förlängning åt söder i den utvidgade kyrkogården.

Gravvårdar saknas norr om kyrkan vilket är ett ålderdomligt drag. På kyrkogården finns flera medeltida gravstenar, bevarade i sitt ursprungliga läge. I sydost finns flera högresta gravvårdar vilket ger ett sammanhållet gravkvarter. I gravvårdsinventeringen 1996 angavs 13 gravvårdar som kulturhistoriskt värdefulla. I revideringen 2016 var antalet värdefulla gravvårdar 22.

Naturvärden

Träden, och buskagen är värdefulla miljöer för kryptogamer och insekter och som boplatser för fåglar. Det gäller även murar som inte är putsade. En stor del av den biologiska mångfalden är knuten till gamla träd och idag utgör kyrkogårdarna en av de viktigaste miljöerna för bevarandet av hotade växt- och djurarter.

Vid Barlingbo kyrkogård finns inte några speciellt värdefulla träd utpekade av Länsstyrelsen. Man bör uppdatera om det finns några rödlistade arter genom kontakt med Länsstyrelsen. Vi rekommenderar att man använder Riksantikvarieämbetets metod *Fria och Fälla (2014)* vid förändringar av trädplanteringar som kan påverka murar och gravvårdar.

Händelselista Barlingbo kyrkogård

ÅR	BYGGNADSDEL ETC:	REF.
1058	Byggnadsår enligt Strelow.	SvK
s. 1100-tal(?)	En nu försvunnen, tornförsedd stenkyrka byggdes, grunden finns kvar under golvet i långhuset (SvK anger ”1200”).	GK, SvK
o. 1200	Gravsten över Magnus Stava (numera försvunnen).	SvK
	Gravsten i koret över Botvid.	SvK
o. 1240	Det nuvarande koret med korutsprånget och sakristian byggdes.	GK
	Muralmålningar, triumfkrucifix.	GK
o. 1250	Långhuset byggdes.	GK
o. 1280	Tornet byggdes. Valv i långhuset.	GK
s. 1200-tal	Korbänk (numera försvunnen).	SvK
	Långhusportalen insatt (den äldre portalen återanvänd i korets sittnisch).	GK, SvK
	Nytt masverksfönster i långhuset (S) och i absiden (SvK anger ”1200-talets tredje fjärdedel).	GK, SvK
	Muralmålningar och glasmålningar (SvK anger ”1265”).	GK, SvK
1306	Gravsten i koret över Botulf Bardlings.	SvK
1339	Gravsten i koret över kyrkoherden Petrus.	SvK
o. 1440	Kyrkklocka (GKR anger ”omkr. 1400”).	GK, GKR
1483	Gravsten över Olov Stenstuvu (numera försvunnen).	SvK
1673	Predikstolen.	GK
1683	Altaruppsatsen av sandsten.	GK, SvK
1745	Nummertavla.	SvK
1761-62	Läktare byggdes av Johan Enbjänne.	SvK
1778	Gossebänk i koret (numera försvunnen).	SvK
1783-84	”Likport” i sten och kyrkogårdsmur i kallmurad sten	SvK
1796-97	Viltkalkning och målning av väggar och valv av J. G. Möller, vilken även målade nummertavlan. Duvan i predikstolen.	SvK
1797	Golvet i kyrkorummet belades med ölandssten.	SvK
1828	Kyrkan renoverades ”helt och hållet” utvändigt.	ATA
1830	Vid detta tillfälle var långhusets och sakristians tak belagda med bräder, koret och korutsprånget med tegel.	ATA
1853	Bänkinredningen.	SvK
	Predikstolstrappan.	ATA
1859 (trol.)	Ny läktare och orgelfasad, ritade av E. Rothstein.	SvK
1883	Ny panel på tornhuven.	ATA
s. 1800-tal	Kamin.	ATA
1906	Tillfälligt tillstånd (t.o.m. 1914) att lägga tjärpapp på långhustaket. Ritning till förstärkning av takstol.	ATA
1908	Värmeledning (lågtrycksånga) med pannrum under sakristians västra del.	ATA

ÅR	BYGGNADSDEL ETC:	REF.
1909	Ljuskrona av mässing i koret.	SvK
1914	Orgelverket.	SvK
1915	Ljuskrona av mässing i långhusets Ö del.	SvK
1924	Restaurering efter förslag av arkitekt C. O. Hallström, Stockholm: Skiffertak (skiffer från Grythyttted) på långhus och sakristia. Omläggning av tegeltaken på kor och korutsprång. Nytt fönster i sakristian (mot N). Omläggning av stengolvet i kyrkorummet, utgrävning av 1100-talskyrkans grundmurar. Vindfång innanför långhusportalen.	ATA, SvK
1926	Tjärpappen kvar på taken över långhus och sakristia!	ATA
1947-48	Invändig restaurering efter förslag av länsarkitekt Olle Karth, Visby (konservator Bertil Bengtsson, Linköping): Framtagning av muralmålningar och borttagning av sekundära färglager på predikstol, altarskrank, korbänk och äldre bänkinredning, konservering av krucifixet Flyttning av triumfkrucifixet från N korväggen till triumfbågen Nya trögolv i bänkkvarteren och i sakristian, ny bottenplatta av betong under golven.	ATA
1955	Fasaderna slätputsades med KC-bruk (tidigare spritputs avlägsnades).	ATA
1958	Åskledare.	ATA
1959	Väggsåpet i sakristian konserverades.	ATA
1967	Orgelläktaren revs. Elektrifiering av tre ljuskronor.	GF ATA
1968	Ny orgel.	GF
1969	Elringning.	GKR
1971	Omläggning av tegeltaken på kor och absid.	ATA
1989	De medeltida glasmålningarna konserverades.	GF
1996-97	Utvändiga restaureringsarbeten efter förslag av arkitekt Jan Utas, Visby. Entreprenör NärBygg AB: Reparation av tornhuvens stomme samt ny tornpanel. Nytt klockdäck. Omläggning av skiffertaket på långhuset samt av delar av sakristians tegeltak, nya avvattningsanordningar på samtliga tak och nya vindskivor av trä på tegeltaken. Komplettering av åskskyddet. Fasaderna putsades och kalkavfärgades. Översyn av kyrkans fönster. Nya trappor, stegar och inspektionsbryggor samt belysning på vindarna.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC:	REF.
2000	Kyrkan genomgick en inre restaurering efter förslag av arkitekt Jan Utas, Visby. Entreprenör Byggnadshyttan på Gotland, konservator C. H. Eliason, Hejnum: Väggar och valv rengjordes, muralmåleri konserverades. Sakristians puts knackades ned, västra väggen putsades ånyo, övriga kalkades. Portbladen och vindfånget tätades. Elsystemet renoverades och ljuskronorna försågs med hissanordningar. Altaruppsatsen, altarskranket, väggskåpet i sakristian, predikstolen, kyrkbänkar, triumfkrucifixet och nummertavlan. Trägolven i bänkarna och i sakristian rengjordes och oljades och stengolvet foglagades.	GF
2002	Tornets S och V fasader putslagades.	GF
2006	Minneslund.	GF
2010	Stöldsäkring av fem ljuskronor. Dahlströms metallgjuteri.	GM
2017	Restaurering av tornspira. Byggnadshyttan Kalk och Bygg.	GM

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
GF (GM)	Gotlands fornsals arkiv. (Gotlands Museum).
GK	Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Rohr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
ISO	Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
Inskr.	inskrift i kyrkan
o.	omkring
Muntl.	muntlig uppgift
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
Strelow	Nilsson Strelow, H., Cronica Guthilandorum, 1633.
SvK	Sveriges Kyrkor, Gotland bd 1:4, 1931.
t.	tidigt

Lagskydd

Kyrkor har ett generellt lagskydd, som till stor del handlar om deras kulturhistoriska värde. Eftersom lagstiftningen måste vara exakt har kyrkobyggnader enligt Kulturmiljölagen definierats som en kyrka som var invigd och förvaltd av Svenska kyrkan vid början av år 2000. Av dessa har kyrkor byggda före 1940 (och några speciellt utvalda yngre) ett särskilt lagskydd (KML 4 kap. 2-5 §§). Särskilda instruktioner finns i lagen kring kyrkliga inventarier och begravningsplatser. Att kyrkor inom Svenska kyrkan i dessa sammanhang har en särställning framför andra beror inte på samfundstillhörighet eller band till svenska staten utan på att Svenska kyrkan omfattar de äldre kyrkor som ofta har rika konst- och kulturskatter och som av tradition på ett lokalt plan har haft en stark offentlig ställning. Lagstiftningen har hållits på en generell nivå, men en närmare precisering kring enskilda kyrkomiljöers lagskydd finns i Kulturmiljövårdens bebyggelseregister (Bebyggelseregistret). Därutöver finns en del äldre frikyrkor som är byggnadsminnen, kyrkor som i historisk tid tagits ur kyrkligt bruk och övergått till privat eller statlig ägo samt kyrkoruiner. Dessa omfattas av lagbestämmelser kring byggnadsminnen, fasta fornlämningar med mera. Här har samlats en förteckning över de lagbestämmelser som reglerar användning och förändringar av kyrkor, kyrkoinventarier och begravningsplatser som kulturmiljöer.

Kulturmiljölag (1998:950) t.o.m. SFS 2019:864

Kyrkobyggnaden, kyrkogården, begravningsplatsen, och de kyrkliga inventarierna skyddas av Kulturmiljölagens (tidigare kallad Kulturminneslagen) olika kapitel enligt nedan:

- 1 kap. 1 § anger att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön samt att det ansvaret delas av alla med syftet att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer.
- Fornlämningar och fornfynd skyddas av 2 kap. både de som är kända sedan tidigare och de som inte är kända sedan tidigare. Flertalet kända finns i Riksantikvarieämbetets databas fornsök.
- 4 kap. 1 § anger att kulturhistoriska värdena i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel. 2-5 §§ reglerar kyrkobyggnaden och kyrkotomten. skydd för kyrkliga inventarier 6-10 §§, 11-15 §§ reglerar begravningsplatser. 15 a beredskapsförberedelser som under höjd beredskap behövs för vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena.
- 5-8 kap. skydd mot utförelse av respektive återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från en stat.
- 9 kap. begränsar militär användning av kulturegendom i händelse av väpnad konflikt med hänvisning till Haagkonventionen från 1954.

Begravningslag (1990-1144) t.o.m. SFS 2019:867

Begravningslagen reglerar verksamheten för kyrkogårdar, begravningsplatser och krematorier. I begravningslagen understryks den enskilde gravrättsinnehavarens rättigheter och skyldigheter gällande gravanordningens utformning och skötsel. I lagens 7 kapitel ges möjligheter för upplåtaren, dvs kyrkogårdsförvaltningen att skydda och behålla kulturhistoriskt värdefulla gravplatser och gravvårdar.

Plan- och bygglag 2010:900 t.o.m. SFS 2020:603

Plan- och bygglagen reglerar användning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

Byggnader, bebyggelseområden och allmänna platser som anses vara särskilt värda att bevara har ett förstärkt skydd. Dessa får inte förvanskas enligt PBL 8 kap. 13 §.

Vid bygglov för ändring eller flyttning av byggnader och anläggningar utanför detaljplan och områdesbestämmelser ska byggnadsnämnden pröva om åtgärden utförs varsamt enligt 8 kap. 17-18 §§.

Miljöbalk (1998:808) t.o.m. SFS 2020:684

Miljöbalken ska enligt kapitel 1 tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. Områden som utpekats som riksintresse skall markeras på den lokala översiktsplanen vilken finns på Region Gotlands hemsida.

- I kapitel 3 regleras vad som gäller för områden av riksintressen för kulturmiljö.
- Kapitel 4 för vissa större områden, som i sin helhet är av riksintresse på grund av de natur- och kulturvärden som finns i området (t.ex. är Gotland som helhet utpekade som riksintresse för turismen och friluftslivet 4 kap 2 §).
- Biotopskydd regleras i 7 kap. 11§.
- Nyckelbiotoper alla skogsbruksåtgärder är samrådspliktiga enligt 12 kap. 6 §.
- På Gotland är de 92 medeltida kyrkomiljöerna samtliga utpekade som riksintresse för kulturvärden vilket bland annat regleras i 3 kap. 6 §.

Kyrkoordning t.o.m. SvKB 2019:11

Gällande kyrkoordning för Svenska kyrkan reglerar skyddet av kyrkobyggnaden och de kyrkliga inventarierna främst genom 10 avdelningen, 40 kap 2 §.

Källor

Offentligt tryck:

Kulturmiljölag, SFS 1988:950 t.o.m SFS 2019:864

Kulturmiljölag (1998:950) t.o.m. SFS 2019:864

Begravningslag (1990-1144) t.o.m. SFS 2019:867

Plan- och bygglag 2010:900 t.o.m. SFS 2020:603

Miljöbalk (1998:808) t.o.m. SFS 2020:684

Kyrkoordning t.o.m. SvKB 2019:11

Källor och litteratur

Viktiga källor som använts är följande: *Gotlands Museums arkiv*, Visby, med sockenvis och på kyrkan sorterade uppgifter om arkeologiska fynd från 1800-talets slut och framåt. *ATA (Antikvarisk-topografiska arkivet)*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm. Centralarkiv sedan 1600-talet för ämnena arkeologi, kulturmiljövård, medeltidens konst- och byggnadshistoria, museologi och numismatik. *Fornreg* - Riksantikvarieämbetets registreringsverktyg för yrkesverksamma inom kulturmiljövården för att registrera information om arkeologiska uppdrag och lämningar i Sverige. *Fornsök* - Riksantikvarieämbetets fritt tillgängliga söktjänst med information om alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige. *SHM (Statens Historiska Museer)*, Stockholm, omfattande bland annat Historiska Museet, som är centralmuseum för arkeologiska fynd i landet.

Otryckta källor

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, ATA, Stockholm

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby

Handlingar i Länsstyrelsens arkiv, Visby.

Inventering av inventarierna i Barlingbo kyrka 1997-1998, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Barlingbo kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Roger Öhrman, Gotlands fornsal.

Barlingbo kyrka, Program med material- och arbetsbeskrivning för utvändiga restaureringsarbeten, upprättat 1995 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Barlingbo kyrka, Program med material- och arbetsbeskrivning för invändiga restaureringsarbeten, upprättat 1997 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Dokumentation av invändig restaurering 2000, sammanställd av antikvarie Jan Perotti, Gotlands fornsal.

Tröndal, C. 2000. Rapport över antikvarisk övervakning vid Barlingbo Kyrka, Gotland.

Länsstyrelsens Dnr: 225-1507-00.

Vård- och underhållsplan, Barlingbo kyrka 2006. Jan Utas, Visby.

Tryckta källor

Fritzell, G. 1984. Von Schwerin. F. W. 1808. Resan till Öland och Gottland. Gotl. Studier nr 6. Karlstad.

Hilfeling, C. G. G. 1995. CGG Hilfelings gotländska resor 2 1800 och 1801

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990. Sveriges Kyrkor, Gotland bd I:4, 1931.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.

Kartor

1753 Skattläggningsskarta. Lantmäteristyrelsen, H8-1:1.

1874 Laga skiftes karta. Lantmäteristyrelsen, H8-13:3.